

Semantik Analiz Yöntemi Açısından 'Nasr' Kelimesi^a

NİHAT DEMİRKOL^b

Öz: İnsan sosyal bir varlık olduğu için tek başına yaşaması mümkün değildir. Bundan dolayı tarih boyunca her zaman topluluklar şeklinde yaşamışlardır. İlk insan olan Hz. Âdem tek başına yaşayamamış ve Allah, Hz. Havva'yı ona arkadaşı olarak yaratmıştır. İnsanların topluluk şeklinde yaşamalarından dolayı da her zaman birbirine muhtaç olmuştur. Buda gerek insanların gerekse dinlerin nezdinde yardımlaşma çok önemli bir yer tutmuştur. İslam dininde yardımlaşmaya çok önem vermektedir. Bundan dolayı İslam toplumlarında da yardımlaşmaya dair pek çok kelime ortaya çıkmıştır. Bu kelimelerden biriside "Nasr" kelimesidir. "Nasr" kelimesi yardımlaşma manasında Kur'an'da en çok kullanılan kelimelerden biridir. Nasr kelimesi de diğer pek çok kelime gibi zamanla manası değişmiştir. Çünkü birçok kelime tarihi süreç içerisinde değişime uğramaktadırlar. Lafızlar aynı olsa bile farklı yaklaşımlar ve ihtiyaçlardan dolayı pek çok kavramın terim manası değişmektedir. Bizde nasr kelimesinin eş anlamlılarını ve zıt anlamlarını tahlil ederek bu kelimenin anlam haritasını çizmeye çalışacağız.

Anahtar Kelimeler: Nasr, tevfik, hızlan, semantik analiz, yöntem.

^a Bu makale, yazarın Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde hazırladığı yüksek lisans tezinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

^b Iğdır Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Temel İslam Bilimleri Bölümü
nihat123demirkol@hotmail.com

The Word 'Nasr' in terms of the Method of Semantical Analysis

NIHAT DEMİRKOL

Abstract: Because man is a social being, living alone is not possible. Hence they have always lived in communities throughout history. The first human being, Hz. Adem could not live on his own and Allah, Hz. Hatice Eve as his friend. People have always needed each other because of their community life. It is a very important place for people to help in their religions. Islam attaches great importance to helping in religion. Therefore, there are many words in the Islamic societies about helping. One of these words is "Nasr". The word "Nasr" is one of the most used words in the Qur'an in terms of aid. Like Nasr, many other words have changed its meaning over time. Because many words are changing in the historical process. Even if the words are the same, the term concept of many concepts changes because of different approaches and needs. We will try to map the meaning of this balancer by analyzing the synonyms and opposite meanings of the nasr word.

Keywords: Nasr, tevfiq, hizlan, semantical analysis, method.

I. Nasr Kelimesi

I.1. Manası

Nasr kelimesi Arapça'da نصر fiilinin kökünden türemiştir. Nasr kelimesinin en bilindik manası yardım etmektir. Fakat bunun yanında şu manalara da gelmektedir. “Zafer vermek, sıkıntıdan kurtarmak, desteklemek, mazluma yardım etmek, zalimden intikam almak” gibi manalara da gelmektedir. Nasr kelimesinin faili olan نصرنا kelimesi ise karşı “destek olmak, birbirine yardım etmek, düşmana karşı ona ve dostlarına yardım etmek, gözetmek ve yardımcı olmak” gibi manalara gelirken انتصار ise “galibiyet, başarı kazanmak, cesaretlendirmek” anlamlarına gelmektedir. Ayrıca nasr kelimesinin kökünden türemiş olan انصار kelimesi ise “tarafhtarlar, destekçiler ve yardım edenler” anlamına gelmektedir. Bu kelime Hz. Peygamber Medine'ye hicret ettiğinde ona ve ashabına yardımcı olanlar için de kullanılmış ve zaman içerisinde terkip halini alarak literatür de yerini almıştır.¹

Nasr kelimesi Arap toplumunda kuraklıktan sebebiyle yağmurun yere yardım etmesinden dolayı kullanılan şu tabirlerden alınmıştır. نصر الأرض بنى فلان “*Filan oğullarının arazisine yardım edildi (yağmurla sulandı).*” نصر الغيث الأرض “*Yağmur yere yardım etti.*” Yine kuraklıktan dolayı yağmurun yere yardım etmesi cahiliye şiirlerinde de görmekteyiz. Mesela:

إذا دخل الشهر الحرام فجاوزي بلاد تميم وانصر أرض عامر

“(Ey Bulut) Haram ay geldiği zaman Temim diyarını geç Amir diyarına yardım et.” Ya da عامر أرض وانصر بلاد تميم فودعى الشهر الحرام فودعى

“(Ey Bulut) Haram ay bittiğinde Temim (toprağına) veda edip Amir toprağına yardım et.”² şeklinde ifade edilmiştir.

¹ Râğib el-İsfahânî, *Mufredat'u Elfazı'l-Kur'an*, Dâru'l Fikr, Beyrut, 2010, s.516; Muhammed b. Yusuf eş-Şeybanî Ebî Hayyan el-Endulusî, *Babru'l-Mubit*, Dâru'l Fikri'l İlmîyye, Beyrut, 1993. VIII, 524; Ahmed Ebû Haka, *Mu'cemu'l Nefaisi'l-Vasit*, Dâru'l Nefais, Beyrut, 2008, s.1245; Halil b. Ahmet el-Ferahidî, *Kitâbu'l-Ayn*, Mektebet'u Lübnan, Beyrut, 2004, s.877; İbrahim Mustafa, *Mu'cemu'l-Vasit*, Mektebetu İslamiyye, Beyrut, t.s. s.926; Bekir Topaloğlu, “*Nasir*” *DİA*, XXXII, 412; Kadir Güneş, *Arapça-Türkçe Sözlük*, Mektep Yay. İst. 2011. s.1178; Bkz. Osman Bayraktutan, “*Semantik Analiz Yöntemi Açısından 'Tevâtür' Kavramı*”, İğdır Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 2015, sayı: 5, s. 99.

² Ebu Nasr İsmail b. Ahmed el-Cevherî, *es-Sebbab*, Dâru'l Hadis, Kahire, 2009. s.1142; Ebu Ubeyde Ma'mer b. el-Musenna et-Teymî, *Mecazu'l Kur'an*, Mektebetu'l Hanci,

Yağmurun yere yardım etmesinden dolayı kullanılan nasr kelimesi aynı şekilde Allah'ın insanlara yardım etmesi, insanların Allah'a yardım etmesi³ ve insanların birbirine karşı olan yardımında da nasr kelimesinin kullanıldığını görmekteyiz. Örneğin Allah'ın Bedir'de Müslümanlara yaptığı yardımından bahsederken, Huneyn'de yaptığı yardımı hatırlatırken ve Hz. Peygambere yardım etmekle onu aziz kılacağını da “Nasara” fiiliyle ifade etmektedir.⁴ Allah'ın Müslümanlara olan yardımında nasara fiili kullanıldığı gibi aynı şekilde insanların Allah'a yardımından bahsedilirken nasara fiili kullanılmıştır.

“Şüphesiz Allah kendine yardım edene yardım edecektir. Mubakkak ki Allah, Kavidir, Azizdir.”⁵

Mukatil b. Süleyman ise nasr kelimesini şu manalarda kullanıldığını ifade etmektedir.

- Gelecek tehlikelere karşı korumak manasında⁶,
- Yardım ve destek manasında⁷,
- Zafer manasında⁸,
- İntikam manasında⁹ kullanılmıştır.¹⁰

Kefevîye (ö.1684) göre nasr kelimesi “Zarar ve sıkıntıyı def etmeye hastır.”¹¹ Ancak nazara verdiğimiz nasr kelimesinin kullanımları ve manalarını dikkate alınca nasr kelimesinin “Zarar ve sıkıntıyı def etmeye hastır.” gibi bir mana vermek yerine nasr kelimesi “Zarar ve sıkıntıyı def edip menfaati celb etmektir.” demek daha doğru bir tanım olabilir. Çünkü yapılan yardım fiili sonucunda kazanılan galibiyet, zafer, başarı gibi durumlarda menfaat getirir. Örneğin savaşta bir topluma yardım edildiğinde o toplum savaşı kazandığında karşı tarafın

Kahire, t.s. II, 46.;Ebu Abdullah Muhammed b. Ahmed el-Kurtubî, *el-Cami'u li-Abkamil'l-Kur'an*, Çev. M. Beşir Eryarsoy, Buruç Yay. İst. 2014. XIX, 427-428.

³ Mecazi anlamda kullanılmaktadır.

⁴ Bkz. Âl-i İmran 3/123.; Tevbe 9/25.; Fetih 48/3.

⁵ Hac 22/40.

⁶ Duhan 44/41.

⁷ Haşır 59/11.

⁸ Al-i İmran 3/126.

⁹ Şura 42/41.

¹⁰ Mukatil b. Süleyman, *Kur'an Terimleri Sözlüğü*, Çev. M.Beşir Eryarsoy. İşaret Yay. İst. 2004.s.307-309.

¹¹ Ebil Beka el-Hasenî el-Kefevî, *el-Külliyat*, Matbaa-i amire, İst. 1870 s. 909.

topraklarına ve eşyalarına el koyar. Bu da yapılan yardımın neticesi olup menfaati celb etmektedir.

1.2. Eş Anlamlıları

1.2.1. Teavün

Teavün kelimesi “avn” kökünden türeyip “yardımlaşma” manasında en sık rastlanan kelimelerdendir. “iane” ve “maunet” kelimeleri de “yardım etmek” manasında kullanılır. Yardım eden kimseye ve genellikle işe yarayan her şeye “muin”, birinden yardım istemeye “istiane”, kendisinden yardım istenen kişiye “müstein” denir.¹² Yine aynı kökten gelen “maun” insanlara faydalı olan şeydir.¹³ Kur’an’ı Kerim’de “iane” kelimesi iki ayette geçer.¹⁴ İki ayette ise “müstein” “yardımı umulan” manasında olarak geçmektedir.¹⁵ Türevleriyle beraber teavün kelimesi Kur’an’da toplam on bir defa geçmektedir.¹⁶ Fakat bu kelimenin daha çok iyilik yapmakta kullanıldığını görmekteyiz.

1.2.2. Tekâfül

Kefil kelimesi lügatte “birinin bakımını, ihtiyaçlarını üzerine almak” anlamına gelir. Kelf kökünden türeyen “tekâfül” ise “birbirine kefil olmak, birbirinin ihtiyacını karşılamak” anlamına gelmektedir. Bir kimsenin bakımını üzerine alana kefil denir. Arapça’da “et-tekâfülü’l-ictimâi” terkibi sosyal yardımlaşma ve dayanışma için kullanılmaktadır.¹⁷ Terim olarak tekâfül, bir borcun ya da bir hakkın ödemesi durumu hususunda kefilin zimmeti ile asıl borç sahibinin zimmetinin birleştirilmesidir. Bu durumda borç sahibi ile kefil aynı konumda olup sorumluluğu paylaşmaktadırlar. Asıl borç sahibi borcunu ödemediği takdirde kefil ödemek durumundadır. Kefil asıl borç sahibine sorumluluk alarak yardım etmiş olmaktadır.¹⁸

Kefil kelimesi Kur’an’da kötülüğe sebep olan kişiye kötülükten bir

¹² İsfehânî, *Müfredat*, s.326.

¹³ Muhammed b. Cerir et-Taberî, *Câmi’u-l Beyan an Te’vil-i Âyi’l-Kur’an*, Bidaru-l Hicr, Beyrut, 1992, VII, 709.

¹⁴ Kehf 18/95; Furkan 25/4.

¹⁵ Yusuf 12/18; Enbiya 21/112.

¹⁶ Muhammed Fuâd Abdülbâkî, *Mu’cemu-l Müfres li Elfazi’l-Kur’an’il-Kerim*, Dâru-l Hadis, Kahire, 1945. s.494.

¹⁷ Güneş, *Arapça- Türkçe sözlük*, s. 1025.; Çağrı, “Yardımlaşma” XLIII, 332.

¹⁸ Osman Eskicioğlu, “Kefil” ŞİA, IV, 303-304.

pay vermek manasında¹⁹ kullanılırken aynı zamanda Hz. Meryem'in Hz. Zekeriya'nın himayesine alınması manasında da kullanılmıştır.²⁰ Başka bir ayette ise Allah'tan korkup Peygamberine iman eden kimse için iki kat pay verme²¹ manasında kullanılmaktayken diğer ayetlerde ise Allah ile kul arasında Allah'ın kula bir sorumluluk yüklemesi veya yüklememesi manasında kullanılmıştır.²²

1.2.3. Tezâhür

“Zahr” kelimesi lügat olarak “birbirine yardımcı olmak, yükünü paylaşma” anlamına gelir. “Zahr” kökünden türeyen “tezahür” “yardımlaşmak, birbirine destek olmak” gibi manalara gelirken “zâhir” veya “zahîr” ise “yardım eden” anlamına gelmektedir.²³ “Zahr” kelimesi, yardımlaşma, birbirine arka çıkma manaların yanında açık olan, görünen gibi manalarda da kullanılmıştır.²⁴ “Zahr” kelimesini “sırt” anlamında alırsak “tezahür” ise “sırt sırta” verme anlamına gelir.

“Zahr” kelimesi yardımlaşma anlamında da Kur'an'da iki yerde geçmektedir. Birisinde Hz. Peygamber'in eşlerine hitap eden ayette Hz. Eşlerinin Hz. Peygamber'e karşı birbirine yardım etmemeleri konusunda uyarılmışlardır.²⁵ Diğeri ise Allah'ın kâfirlere meydan okumasındaki ayette kâfirlerin hepsinin bir araya gelip birbirilerine yardım da etseler Kur'an'ın bir benzerini getiremeyeceklerini ifade ederken yardım kelimesini “zahîr” kelimesiyle etmiştir.²⁶

1.2.4. Veli

“Mevla” kelimesi “yardımcı, muavenet eden, dost” gibi anlamlara gelmektedir. Mevla kelimesiyle aynı kökten gelen “velâyet” “birinin işini üstlenmek, ülkeyi yönetmek” anlamlarına gelirken, “veli” ise “sahib, malik, muin, dost, küçük çocukların halinden mesul olan kimse”

¹⁹ Nisa 4/85.

²⁰ Âl-i İmran 3/37.

²¹ Hadid 57/28.

²² Bakara 2/233.; Bakara 2/286.; Talak 65/7. Bkz. Mehmet Emin Yurt, Ebu'l-Leys es-Semerkandî'nin Tefsîru'l-Kurân'ında Esbâb-ı Nüzûl, *Iğdır Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2016, sayı: 8, (s. 81-109).

²³ İsfahâni, *Müfredat*, s.387-388.

²⁴ Abdülhakî, *Mu'cem*, s.440.

²⁵ Tahrim 66/4.

²⁶ İsra 17/88.

anlamlarına gelmektedir.²⁷ Veli kelimesi Kur'an'ı Kerim'de yirmi kadar ayette Allah'a nispet edilerek Allah'ın Müslümanların koruyucusu, dostu olduğu ifade edilirken bu ayetlerin bir kısmında da peygamberlerin ve Müslümanların Allah'ı dost edindikleri ifade edilmiştir.²⁸

“Allah, iman edenlerin velisidir.” ayetinde geçen “veli” kelimesine Zeccac (ö. 311/923) “yardımcı” manasını verip bir kişinin çocuğunun bakımını, geçimini ve yetiştirilmesini üstlenmesi gibi Allah'ında Müslüman kullarına bu dünyada yardım ettiğini, ahirette ise mükâfatlarının kendisine ait olduğunu ifade etmiştir.²⁹

Maturidî (ö. 333/944) ise benzer yorumu yapıp velinin “en yakın, en münasip” anlamındaki “evla” manasına da gelebileceğini belirtmiştir. Müslümanların ümit ve isteklerinin Allah'a olduğu ifade etmiştir.³⁰ Ebu-l Kasım (ö. 337/949) ise veli kelimesini “aralarında engel olmadan iki şeyin yan yana olması” şeklinde tanımladıktan sonra Allah'ın kâfirlere de nimetler verdiğini, onların bakımını da üstlendiğini ancak kâfirler için “Allah kâfirlerin de velisidir.” demenin yanlış olacağını ifade etmiştir.³¹ Çünkü Müslümanlar Allah'ın nimetine karşılık ona iman, itaat ve şükürle cevap verirken,³² kâfirler ise Allah şirk koşmakla cevap vermektedirler. Bir ayette Allah kâfirlerin dostu olmadığını, onların dostlarının “tagut” olduğu bildirilmektedir.³³ Kuşeyrî (ö. 465/1072) de velinin “yardımcı” şeklindeki anlamını, “Allah velilerinin O'nun dinine yardım etmeleri ve kendisine itaat etmeleri” şeklinde yorumlamıştır. Ona göre Allah'ın dost edindiği kimsenin belirtilerinden biri Allah tarafından kötülüklerden korunup, iyi taleplerinin hayırlı şekilde olması, diğeri de Allah dostlarının kalplerine sevgisinin yerleştirilmesidir.³⁴

²⁷ Mütercim Asım Efendi, *Kamusu Mubıt Tercümesi*, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, İst.2013, IV,1223-1226.

²⁸ Topaloğlu, “Veli” XLIII, 24.

²⁹ Ebu İshak İbrahim b. es-Seri b. Sehl ez-Zeccac el-Bağdadî, *Tefsir'u Esmâ-i İlabi'l-Hüsna*, Beyrut,1975,s.55.

³⁰ Ebu Mansur Muhammed b. Mahmud el-Mâturidî, *Tefsiri'l Kur'ani'l Azim(Te'vilatı Eblî Süne)*, Beyrut, 2004, I, 218.

³¹ Ebu'l-Kasım Abdurrahman b. İshak en-Nihavendî ez-Zeccâcî, *İştikaku Esmâ'illâh*, Beyrut,1986, s. 113-115.

³² Mehmet Emin Yurt, Hamd, *Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2011, cilt: XIII, sayı: 2, (s. 153-196).

³³ Bakara 2/257.

³⁴ Ebu Kasım Abdülkerim b. el-Kuşeyrî, *et-Tabbir fi' ilmi't-Tezkir*, Kahire 1968, s.71-72.

Velinin diğer manası da velâyet hakkına sahip olan varlık demektir. Bir varlık adına ona danışmadan tek taraflı karar verme makamında olan varlıktır. Velâyet hakkına sahip kimsenin velâyetini aldığı kimse hakkında tasarrufta bulunma hakkı vardır. Örneğin bir çocuğun velisi çocuğuna danışmadan onun hakkında tasarrufta bulunamaz.³⁵ Allah da bizim velimizdir. Bize sormadan bizim adımıza tek taraflı karar alma makamındadır. Bize namazı emrederken veya zinayı yasaklarken fikrimizi almadı. Emrini bildiren elçiler gönderdi.

Günümüz toplumunda velinin "yardımcı, dost" manaları akla gelmemektedir. Veli denilince akla gelen manası gaybıdan haber alan, bilen, eteğine yapışılan, bazen gerçek mübarek bazen de sahte insanlar akla gelmektedir. Ayrıca günümüzde "veli" kelimesi "baba" veya "anne" manasında da kullanılmaktadır. Nitekim öğrencinin babası veya annesi yerine çoğunlukla anne veya babaya ithafen "öğrencinin velisi" terkihi kullanılmaktadır.³⁶

1.2.5. Tevfik

"Tevfik" kelimesi vifak kökünden tefil veznidir. Ve-fe-ka kelimesi, "isteğe veya duruma uygun olmak, iki şey arasında uygunluk" manasına gelmektedir. Vefeka kökünden türeyen "Tevfik" ise "muhtelif şeyleri aralarındaki münasebetten dolayı bir araya getirmek" manasına gelir.³⁷ "Tevfik" kelimesi terim olarak da "Allah'ın kullarının faydasına olan şeyleri dilemesi, kendisinin razı olacağı şeyleri sevmeye razı olmadığı şeyleri de kötü göstermesidir. Buradaki sevdirme eylemi Allah'ındır. İnsanın burada bir faaliyeti yoktur. İnsan sadece sevdirme veya nefret ettirme eyleminin çıktığı yerdir. Vifak kökünün iftial vezni olan "ittifak" ise insanın kaderine uygun olan şeyleri yapmasıdır. Ayrıca ittifak iyi ve kötü işleri ayırt etmeksizin kullanılırken tevfik ise sadece iyi işlerde ki başarı için kullanılır.³⁸ Hadislerde tevfik kelimesinin kullanımını görmek mümkündür. Örneğin bir hadis de Allah'u

³⁵ Bkz. Osman Bayraktutan, "Kurân Eğitimi ve Öğretiminde Ailenin Rolü Üzerine Bir Değerlendirme", İğdır Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Uluslararası Aile İçi Eğitim Çalıştayı, 2016, s. 197-198.

³⁶ Bkz. Bayraktutan, "Kurân Eğitimi ve Öğretiminde Ailenin Rolü Üzerine Bir Değerlendirme", s.198.

³⁷ Asım Efendi, *Kamusu Mubîd Tercümesi*, III, 1031-1033.

³⁸ İsfahâni, *Müfredat*, s.565.; Hülya Alper, "Tevfik" *DİA*, XLI,8-9.

Teâlâ'nın, kendisi hakkın da hayır dilediği bir kişinin vefat etmeden önce Allah'ın razı olduğu ameller işlemeye muvafak ettiğini belirtmiştir.³⁹ Başka hadislerde ise başarının yalnızca Allah'tan olduğu vurgulanmıştır.⁴⁰

Kur'an'da ise tevfik kelimesi muvafakiyet ve amellere uygunluk olarak kullanılmıştır. Örneğin Nebe suresinde kâfirlere verilen cezanın, onların yaptıkları amellere uygun olduğunu belirtirilirken “vifak” kelimesi kullanılmıştır.⁴¹ Hz. Şuayb (a.s) ise kavmine karşı tevfinin ancak Allaha tan olduğunu ifade etmiştir.⁴² Hz. Şuayb (a.s) “*Muvaffakiyetim Allah'ın yardımına bağlıdır*” ifadesiyle getirmiş olduğu mesajı halkına kabul ettirmek için bütün imkânlarını kullanarak, bütün gücüyle Allah'ın mesajını insanlara ulaştırmaya çalıştıktan sonra, muvaffakiyet için Allah'ın iradesinin de aynı yönde tecelli edeceğini, en başta kendisinin Allah'a dayanıp, güvendiğini belirtmiştir. Allah'a dayanıp güvenme noktasında “nasıl olsa Allah başarı nasip ederse başarırız” demek doğru bir anlayış değildir. Böylece bütün zorluklara rağmen başarıya ulaşmak için çaba sarf etmemiz gerektiğini ve neticesini Allah'tan beklememiz gerektiğini anlıyoruz. Hz. Şuayb'ın ve diğer bütün elçilerin anlayışları bu yöndedir. Onların gayretleri Allah'a olan samimi güvenleri ve bu güvenin verdiği tükenmez ümidin sonucudur.

1.3. Zıt anlamlısı

1.3.1. Hızlan

Hızlan kelimesi lügat olarak “muaveneti kesmek, kendi haline bırakmak, rezil olma, aşağı düşmek,” gibi manalara gelmektedir. Nasr kelimesinin zıttı olarak kullanılır. Terim olarak da “Allah'u Teâlâ'nın isyankâr kullarına karşı yardımını kesmesi, onları kendi haline bırakması” şeklinde tarif edilir.⁴³ Bir başka ifadeyle kendisine yardım edeceğini ve zafere ulaştıracağını zannettiği kimsenin onu terk etmesidir.⁴⁴

³⁹ Ebû İsa Muhammed b. İsa et-Tirmizi, *el-Câmiu's-sabih*, Dâru-l Hadis, Kahire, 2005, Kader, 8.

⁴⁰ Ebû Abdırrahman Ahmed b. Şuayb b. Ali b. Sinan b. Bahr el-Horasani en-Nesai, *Sünen-i Nesâi*, Mektebetu-l Asriyye, Beyrut, 2006, Eşribe, 25,48.

⁴¹ Nebe 78/26.

⁴² Hud 11/18.

⁴³ İlyas Çelebi, “*Hızlan*”, *DİA*, XVII, 419.

⁴⁴ İsfahâni, *Müfredat*, s.145.

Hızlan Kur'an'da üç ayette yer almaktadır. İsrâ suresinde ise hızlan kelimesi Allah'ın affetmeyeceği, insanın haysiyetine ve fitratına uygun olmayan, Allah'tan başkasını ilah edinen kimsenin kınanmış⁴⁵ ve yardımdan mahrum bırakılmış olacağını ifade edilmektedir.⁴⁶ Al-i İmran 160. ayette ise Allah'ın yardım ettiği birisine veya topluluklara kimsenin onları yenemeyeceği, Allah'ın muavenetini kestiği kimsenin de hüsrân ve reziliyetten kimsenin onları kurtaramayacağı, yardım edemeyeceği ve zafere ulaştıramayacağı belirtilmekle birlikte, başarı için kararlılık ve tevekkülle çalışmanın gerekliliğine vurgu yapılmaktadır.⁴⁷ Diğer bir ayette ise hızlan şeytana nispet edilmektedir.⁴⁸ Bu ayette şeytanın dostluğunun asla güven vermediği, insanı yarı yolda yardımsız bıraktığı vurgulanır. İnsanoğlu doğruyu bulduktan sonra şeytan onu sapıttırır. Sonrada sıkıntı ve bela anında insanı bırakır ne kurtarır ne de yardımcı olur.⁴⁹

Ayeti kerimelerden anlaşılacağı üzere nasr kelimesi “yardım” manasında kullanıldığı gibi onun karşıtı olan hızlan kelimesi de “yardımdan mahrum bırakmak” anlamında kullanılmıştır. Fakat hızlan da ki “yardımdan mahrum bırakmak” manası gücü ve kuvveti yerinde olduğu halde yardımdan mahrum bırakmaktır. Yoksa gücü ve kuvveti olmayanın yardım etmemesi demek değildir. Gücü ve kuvveti olmayanın iste-se de yardım edemeyeceği aşikârdır. Dolayısıyla gücü ve kuvveti olmayanın yardım etmemesi hızlandı bırakmak değildir. Acziyetten yardım edememektir.

2. Nasr'ın Çeşitleri

Yüce Allah yarattığı tüm mahlûkatına çeşitli yollarla yardımlarda bulunmaktadır. Kâinata baktığımızda Allah'ın yardımının olmaması durumunda hiçbir işin olmayacağını müşahede ederiz. Allah, hikmeti gereği bazen yardımı ifade etmiş bazen de ifade etmemiştir. Bu yardımları iki kategoride değerlendirebiliriz.

⁴⁵ Osman Bayraktutan, *Tevbe Sûresi 31. Ayet Bağlamında Rabb Edinme Meselesi*, *Iğdır Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2017, sayı: 9, (s. 101-119).

⁴⁶ İsrâ 17/22.

⁴⁷ Abdullah ibn Ömer ibn Muhammed Nasruddin el Beydavî, *Envâru't-Tenzil ve Esrâru't-Te'vil*, Çev. Şadi Eren, Işık yay. İst. 2013. I, 351.

⁴⁸ Furkan 25/29.

⁴⁹ Muhammed Ali Sâbûnî, *Safvetü't-Tefasir*, Daru-l Fikr, Beyrut, 2001, II, 331.

Birincisi doğrudan yardım. İkincisi ise dolaylı yardımdır. Doğrudan yardıma rüya örneğini, dolaylı yardıma ise Hz. Ömer'in Müslüman olmasını örnek verebiliriz.

2.1. Rüya

Allah'ın Müslümanlara yaptığı doğrudan yardımı Kur'an'da şöyle ifade etmektedir.

*"Hani o vakit Allah sana uykunda onları az gösteriyordu. Şayet onları sana çok gösterseydi. Elbette gevşerdiniz ve bu durum bakımında birbirinizle çekişirdiniz. Fakat Allah size selamet verdi. Çünkü O, gönüllerde yatanı bilendir."*⁵⁰

Bedir savaşından önce Allah Hz. Peygambere rüyada düşmanları az göstermişti. Hz. Peygamber de bunu sahabelere anlattı. Sahabeler de Hz. peygambere inandıkları için savaştan önce kendilerine büyük moral olmuştu. Eğer Allah gerçekteki gibi çok gösterseydi Müslümanlar korkacak ve psikolojik olarak çökebilirlerdi. Fakat Allah'ın Müslümanlara karşı olan şefkati yardıma sebep olmuş ve onları psikolojik olarak hazırlamıştır. Bugünkü savaşlarda ise askerlerin psikolojisine çok değer verilmektedir. Çünkü psikolojisi olmayan bir ordunu istediği kadar teknolojisi olsun sayısı çok olsun fark etmez. Yenilgileri kaçınılmazdır. Tarihimize baktığımızda Çanakkale'de bunu görmek mümkündür. Çanakkale savaşı maneviyatın maddeye üstün geldiğini kanıtlayan savaştır. Allah da Müslümanlara bu rüyayla onları psikolojik olarak savaşa hazırlamış ve onların moralini üstün tutarak zaferi kazanmalarına sebep olmuştur.

Burada akla şöyle bir soru gelmektedir. Hz. Peygamberin rüyası sadık rüyadır. Ancak müşriklerin sayısı rüyadaki kadar değildir. Eğer savaş alanına varıldığında sahabe Hz. peygambere dönüp "sen bize sayılarının az olduğunu söyledin neden bizi kandırdın." diye bilirlerdi. Bu rüya gerçeğe nasıl örtüşecektir?

Buna Şadi Eren şöyle cevap vermektedir. "Rasulullah'a gösterilen bur rüya, her ne kadar onlar sayıca çok bile olsalar, gerçeği göstermek noktasında elbette sadık bir rüyadır. Çünkü sayıları çoktur ama kıy-

⁵⁰ Enfal 8/43.

metleri azdır, savaş güçleri azdır. Kalpleri, geniş bir idrakten, aksiyon gücü veren bir imandan mahkûmdur, boştur... Cenabı Hakk'ın, aldatıcı zahirin verasından Resulüne gösterdiği, işte bu durumudur.”⁵¹

2.2. Hz. Ömer'in Müslüman Olması

Hz. Ömer'in Müslüman olması adeta devir değiştirmiştir. İslamiyet yepyeni bir döneme girdi. Müslümanlar daha önce Kâbe'de müşriklerin baskısı yüzünden açıktan ibadet edemiyorlardı. Hz. Ömer Müslüman olunca Hz. Peygamber ve sahabelerle birlikte Kâbe'ye gitmiş ve Müslüman olduğunu söylemişti. Oradaki müşrikler buna tepki göstermeye çalışmışlarsa da Hz. Ömer bu tepkilerini kesmiştir. Müslümanlar Kâbe'de namaza durarak müşriklere karşı zaferini ilan ettiler. Hz. Ömer'in Müslüman olması müşrikler için beklenmedik bir durumdu. Bu durumun üzerine müşrikler yerlerinde çakılıp kaldılar. Abdullah Ibn Mes'ud'un; “Ömer'in Müslüman oluşu bir fetihtir” sözü bunu açıkça ortaya koymaktadır.⁵²

Hz. Ömer'le İslam'ın yüceliği daha da artmıştı. Hz. Ömer o dönemde adeta Allah'ın Müslümanlara bir yardımcı ve lütfuydu. Onun cesareti Müslümanlara Kâbe'de Kur'an okutmuş, namaz kıldırmıştır. İslam'ın daveti daha da açıktan olmaya başlamıştır. Allah Hz. Ömer'le Müslümanlara yardım etmiştir.

3. Nasr Kavramının Kullanımı

3.1. Kur'an'da Kullanımı

Kur'an'da yardım kelimesi en çok نصر ve nasr'dan türeyen fiil kalıplarıyla ifade edilmiştir. Nasr kelimesi Kur'an'da 15 ayette “nasr” şeklinde, 22 ayette ise fiil kalıplarıyla Allah'a isnad edilmiştir. Ayrıca “nasir” ismi de bazen doğrudan bezen de dolaylı olarak Allah'ın Teâlâ'nın ismi veya sıfatı olarak zikredilmiştir.⁵³ Bazı ayetlerde ise hem Allah'a hem de insanlara isnad edilerek kullanılmıştır. Örneğin şu ayette muzari kalıbıyla önce Allah'a sonra ise insanlara nispet edilerek kullanılmıştır.

⁵¹ Eren, *Allah Yolunda Cihad*, Moralite Yay. İst. ts. s.148.

⁵² Ali b. Muhammed Ibnü'l-Esir, *Üsdül-Gâbe Fi Marifeti Sababe*, Kahire, 1970, IV, 151; Ebu Abdullah Muhammed Ibn Sa'd, *Tabakatu'l-Kübra*, Kahire, 2002, III, 270.

⁵³ Topaloğlu, “Nasir”, XXXII, 412.

إِن يَنْصُرْكُمْ اللَّهُ فَلَا غَالِبَ لَكُمْ وَإِن يَخْذُلْكُمْ فَمَنْ ذَا الَّذِي يَنْصُرُكُمْ مِنْ بَعْدِهِ وَعَلَى اللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ

“Allah size yardım ederse, size galip gelecek kimse yoktur. Eğer sizi yardımsız bırakırsa, ondan sonra size kim yardım edebilir? Müminler ancak Allah'a tevekkül etsinler.”⁵⁴

Nasr kelimesi dua mahiyetinde de kullanılmıştır. Mesela Bakara suresinin son ayetinde Müslümanlar kâfirler topluluğuna karşı Allah'tan yardım isterken nasr kelimesi kullanılmıştır.⁵⁵ Yine Hz. Nuh'un (a.s) kavmi onu yalanlayınca Hz. Nuh (a.s) onlara karşı Allah'tan yardım istemiş ve bu yardım talebini de yine nasr kelimesiyle ifade etmiştir.⁵⁶ Başka bir ayette ise nasr kelimesi ile Müslümanların Allah'a yardım etmesi mevzusunda kullanılmıştır.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِن تَنْصُرُوا اللَّهَ يَنْصُرْكُمْ وَيُثَبِّتْ أَقْدَامَكُمْ

“Ey iman edenler! Eğer Allah'a yardım ederseniz O da size yardım eder ve ayaklarınızı sabit kılar.”⁵⁷

Buradaki yardım mecazi anlamdadır. Allah'ın insanlara yardımı onları belalardan, musibetlerden ve zor anlarında onlara yardım edip zafere, başarıya ulaştırmasıdır. Pek çok tarihi olayda Allah'ın yardımı görülmüştür. İnsanların Allah'a yardımı ise söz konusu olamaz. Çünkü birçok ayette Allah kendisinin güçlü olduğunu ve bu gücünün her şeye kadir olduğunu vurgulamıştır. İnsanların Allah'a yardımı onların Allah'ın dinine yardım etmesidir. Onun gönderdiği elçilere inanması, Allah'ın emrettiği şeyleri yapması yasakladığı şeylerden uzak durmasıdır. Kısacası İslam dinine inanması ve tabi olmasıdır. Ahde bağlı kalmasıdır. Aksi takdirde kendisi yardıma muhtaç olan aciz bir varlığı Allah'a yardım etmesi söz konusu değildir.⁵⁸

İnsanların Allah'a yardımı şu şekilde de değerlendirilmiştir. “Söz konusu ayetlerde kuldan istenen yardım, hak dinin benimsenip yerleşmesi ve yaygınlaşması hedefine yönelik olarak kulun şahsen onu

⁵⁴ Ali İmran 3/160.

⁵⁵ Bakara 2/286.

⁵⁶ Mü'minun 23/26.

⁵⁷ Muhammed 47/7.

⁵⁸ İsfahânî, *el-Müfredat*, s.516.; Taberî, *Cami'u'l-Beyan*, IX,166-167.; Şevkanî, *Fetbu'l-Kadir*, III, 515.

samimiyetle benimsemesi, ayrıca engel olmaya çalışanlara karşı uygun metotlarla mücadele etmesidir.”⁵⁹

Nasr kelimesinden türeyen ve “yardımcılar” anlamına gelen Ensar kelimesi de Kur’an’da topluluklar için kullanılmıştır. Örneğin Hz. Peygamber ve ashabı Medine’ye hicret ettiğinde onlara yardım edenler Kur’an’da “ensar” adıyla zikredilmiştir.⁶⁰ Başka bir ayette ise Hz. İsa’nın havarileri için kullanılmıştır.⁶¹

Nasr kelimesi “Nasara” şeklinde Hristiyanlar içinde kullanılmıştır.⁶² İsfahani’ye göre, Hz. İsa ve havarileri Nasıra veya Nasran adlı köyden oldukları için oraya nispetle onlar hakkında “Nasara” kelimesi kullanılmıştır. Ya da Kur’an’da Hristiyanların Hz. İsa ya olan yardımından dolayı Nasara denilmiştir. Her iki şekilde olması da muhtemeldir.⁶³

3.2. Hadislerde Kullanımı

Nasr kelimesinin kullanımını hadislerde de görmek mümkündür. Hz. Peygamber dua ve niyazlarında ve ümmete yaptığı tebliğde de “nasr” kelimesini kullanmıştır. Örneğin Enes’den (r.a) gelen rivayette Hz. Peygamber Allah’a dua ve niyazda bulunurken şöyle buyurmuştur.

اللهم انت عهدي انت نصيري وبك اقاتل

“Allah’ım dayanağım sensin, yardımcım sensin ve senin verdiğin güçle (düşmanlarla) savaşıyorum.”⁶⁴

Hz. Peygamber mücadelesinde Allah’a dayanmış ve ondan yardım istemiştir. Buradaki yardımı da “nasr” kelimesiyle ifade etmiştir. Başka bir rivayette ise Hz. Peygamber’in ifadesinde nasr kelimesini şöyle kullandığını görmekteyiz.

إِذَا كَانَ مَظْلُومًا، فَكَيْفَ أَنْصَرُهُ ظَالِمًا؟ قَالَ: أَنْصَرُهُ ظَالِمًا أَوْ مَظْلُومًا. قِيلَ: أَنْصَرُهُ تَحْجِزُهُ عَنِ الظُّلْمِ، فَإِنَّ ذَلِكَ نَصْرُهُ

“Kardeşine zalim de olsa mazlum da olsa yardım et.” *Mazlumsa yardım*

⁵⁹ Topaloğlu, “Nasir” XXXII, 412.

⁶⁰ Tevbe 9/100.

⁶¹ Âl-i İmran 3/52.

⁶² Bakara 2/111.

⁶³ İsfahânî, *el-Müfredat*, s.516.

⁶⁴ Tirmizî Da’avat, 122.; Ebu Davud Süleyman b. İshak es-Sicistânî el-Ezdî, *Sünen-i Ebû Davûd*, Dâru-l Hadis, Kahire, 1999, Cihad, 90.

ederim, zalimse nasıl yardım ederim?’ diye sorulmuştu. ‘Onu zulümden alıkoyarsın, bu da ona yardımdır.’ buyurdu.”⁶⁵

Hız Peygamber burada nasr kelimesine yeni bir mana yüklemiştir. Mazluma yardım herkesçe malum olup tavsiye edilendir. Efendimiz de bunu zaten ashabına tavsiye ediyor. Zalime yardım ise şaşkıncı bir durumdur zaten sahabenin şaşkınlığından dolayı “*Mazlumsa yardım ederim, zalim nasıl yardım ederim?*” diye sormuştur. Efendimiz de bunu zalimin zulmünü engellemekle olduğunu ifade etmiştir. Burada yardımın diğer bir yönünü vurgulamıştır. İnsanların nazarında zulüm olduğu takdirde sadece mazluma yardım akla gelmektedir. Hâlbuki Efendimiz zalime de yardım edilmesini vurgulamış ve onu da zulmünden alıkoyarak suretiyle ona yardım edilmesi gerektiğini söylemiştir. Böylelikle zalimin ahiretini düşünerek rahmet peygamberi olgunu bir kez daha göstermiştir.

Burada iki tür yardım görmekteyiz biri mazluma diğeri de zalime. Zalime yardım yaparak, yani onu zulmünden alıkoyarak aslında mazluma tekrar yardım yapılmıştır. Mazluma yapılan yardım zalime fayda vermeyen bir durumdur. Ama zalimin zulmünü engelleyerek yapılan yardım mazluma da yapılmış oluyor.

Sonuç

“Nasr” kelimesinin manası tarih boyunca yardım manasında kullanılmıştır. Bu yardım bazen doğrudan bazense dolaylı olarak olmuştur. Ayrıca “Nasr’ın” (yardımın) verdiği neticelerden “gelecek tehlikelere karşı korunmak, zafer kazanmak, intikam almak” gibi manalara da gelebilmektedir. En önemlisi ise nasr kelimesinin kullanımını günlük hayatta değil de daha çok savaş veya savaşı andıran durumlar için kullanıldığı göze çarpmaktadır. Mesela Kur’an’da iyilikte yardımlaşma anlatılırken “nasr” kelimesi yerine “avn” kökünden türeyen “teavün” kelimesi kullanılmıştır. Ayrıca Kur’an’da “nasr” kelimesinin geçtiği ayetlerde halk nezdinde bilinen “iyilik yapmak, bir işte yardım yardım etmek veya günlük işlerde yardım etmek” anlamında olmayıp savaş ortamını veya savaşla ilgili meseleler anlatılırken “nasr” kelimesi kulla-

⁶⁵ Ebu Abdillah Muhammed b.İsmail el-Buhârî, *el-Câmiu’s-sabib*, Mektebetu-l İslamiyye, Beyrut,1979, *Mezalim*,4.; Ebu Davud, *Melabim*, 17.; Tirmizî, *Fiten*, 68.

nılmıştır. Dolayısıyla “nasr” kelimesinin eş anlamlarından ayıran en önemli yönü savaşla ilgili olmasıdır. Ayrıca “nasr” kelimesinin zıttı olan “hızlan” kelimesine karşı da “nasr” kelimesinin kullanılması bunu destekler niteliktedir.

Kaynaklar

Abdulkakî, Muhammed Fuad, *Mu'cemu-l Müfêbres li Elfazi'l-Kur'an'i'l- Kerim*, Daru-l hadis, Kahire,1945.

Alper, Hülya,“Tevfik” *DİA*.

Asım Efendî, Mütercim, *Kamusu Mubit Tercümesi*, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı,İst.2013.

Bağdadî, Ebû İshak İbrahim b. es-Seri b. Sehl ez-Zeccac, *Tefsir'u Esmâ-i İlabi'l-Hüsna*, Beyrut,1975.

Bayraktutan, Osman, "*Semantik Analiz Yöntemi Açısından 'Tevâtür' Kavramı*", İğdır Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, sayı: 5, İğdır, 2015.

Bayraktutan, Osman, *Tevbe Süresi 31. Ayet Bağlamında Rabb Edinme Meselesi*, *İğdır Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2017, sayı: 9, (s. 101-119).

Bayraktutan, Osman, *Kurân Eğitimi ve Öğretiminde Ailenin Rolü Üzerine Bir Değerlendirme*", İğdır Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Uluslararası Aile İçi Eğitim Çalıştayı, İğdır 2016.

Beydavî, Abdullah ibn Ömer ibn Muhammed Nasıruddin, *Envârü't-Tenzil ve Esrârü't-Te'vil*, Çev. Şadi Eren, Işık yay. İst. 2013.

Buharî, Ebu Abdillâh Muhammed b.İsmail, *el-Camiu's-sabih*, Mektebetu-l İslamiyye, Beyrut,1979.

Cevherî, Ebu Nasr İsmail b. Ahmed, *es-Sebbab*, Darul hadis, Kahire, 2009.

Ebû Haka, Ahmed, *Mu'cemu-l Nefaisi'l Vasit*, Daru'l Nefais, Beyrut, 2008.

Endulusî, Muhammed b. Yusuf eş-Şeybani ebi Hayyan, *Babru'l-mubit*, Daru-l fikri'l İlmiyye, Beyrut, 1993.

Eren, Şadi, *Allah Yolunda Cihad*, Moralite Yay. İst. ts.

Eskicioğlu, Osman, “Kefil” *ŞİA*,

Ezdî, Ebu Davud Süleyman b.İshak es-Sicistânî, *Sünen-i Ebû Davud*, Daru-l Hadis, Kahire, 1999.

Ferâhidî, Halil b. Ahmet, *Kitabu'l-Ayn*, Mektebetu Lübnan, Beyrut, 2004.

- Güneş, Kadir, *Arapça-Türkçe Sözlük*, Mektep Yay. İst. 2011.
- Ibn Sa'd, Ebu Abdullah Muhammed, *Tabakatu'l-Kübra*, Kahire, 2002.
- Ibn'ül -Esîr, Ali b. Muhammed, *Üsdül-Gâbe Fi Marifeti Sababe*, Kahire, 1970.
- İsfehâni, Ragıb, *Mufredatu Elfazil-Kur'an*, Daru'l fikr. Beyrut, 2010.
- Kefevî, Ebil Beka el- Haseni, *el- Külliyyat*, Matbaa-i amire, İst. 1870.
- Kurtûbî, Ebu Abdullah Muhammed b. Ahmed, *el-Cami'u li-Ahkam'il-Kur'an*,
Çev. M. Beşir Eryarsoy, Buruç Yay. İst. 2014.
- Kuşeyrî, Ebu Kasım Abdülkerim b. *et-Tabbir fi' ilmi't-Tezkîr*, Kahire 1968.
- Mâturidî, Ebu Mansur Muhammed b. Mahmud, *Tefsiri-l Kur'ani'l-Azim*
(Te'vilatı Ehli Sünne), Beyrut, 2004.
- Mustafa, İbrahim, *Mu'cemu'l-vasit*, Mektebetu İslamiyye, Beyrut, t.s.
- Nesâî, Ebu Abdirrahman Ahmed b. Şuayb b. Ali b. Sinan b. Bahr el-Horasanî,
Sünen-i Nesâî, Mektebetu-l Asriyye, Beyrut, 2006.
- Sâbûnî, Muhammed Ali, *Safvetü't-Tefâsîr*, Daru-l Fikr, Beyrut, 2001, II, 331.
- Süleyman, Mukatil b. *Kur'an Terimleri Sözlüğü*, Çev. M.Beşir Eryarsoy. İşaret
Yay. İst. 2004.
- Taberî, Muhammed b. Cerir, *Camî'u'- Beyân an Te'vili Ayi'l-Kur'an*, Bidaru-l
hicr, Beyrut, 1992.
- Teymî, Ebu Ubeyde Ma'mer b. el-Musenna, *Mecazu'l-Kur'an*, Mektebetu'l
Hanci, Kahire, t.s.
- Tirmizi, Ebu İsa Muhammed b. İsa, *el-Camiu's-sabib*, Daru-l hadis, Kahire,
2005.
- Topaloğlu, Bekir, "Nasir" DİA.
- Yurt, Mehmet Emin, Ebu'l-Leys es-Semerkandî'nin Tefsîru'l-Kurân'ında
Esbâb-ı Nüzûl, *Iğdır Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2016, sayı: 8, (s.
81-109).
- Yurt, Mehmet Emin, Hamd, *Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2011,
cilt: XIII, sayı: 2, (s. 153-196).
- Zeccâcî, Ebu'l-Kasım Abdurrahman b. İshak en-Nihavendi, *İştikaku Esmâ'illâh*,
Beyrut, 1986.